

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

48898

21.

NARODNA

BIBLIOTEKA

Boj s prirodo.

Prevel P. Miklavec.

Treskova Uršika.

Spisal Fridolin Kaučič.

NARODNA BIBLIOTEKA.

Boj s prirodo.

Prevel

P. MIKLAVEC.

Treskova Urška.

Spisal

FRIDOLIN KAUČIČ.

Drugi nespremenjeni natis.

Novo mesto 1913.

Tisk in zaloga J. Krajec nasl.

48898

im=030002175

D=J7842944

Boj s prirodo.

Prevel

P. Miklavec.

„Letajo po oblakih.“
Vojanski.

I.

Društvo veselih.

Kupice zažvenkljajo; nastala je za trenotek tišina. V tem je rekel predsednik:

„Bratje! Dobro izpadla zdravica je izvrstno kronovala del naše prve zabave. Sedaj sledi naš Emil Potiski.“

Raz prostora predsedniku nasproti povznesel se je lahni vzdih — sedel je tam oslavljenec. Pogledoval je skrbno navkrog, ako mar ne čuje kedó od ptujcev in potem mirno začel:

„Jaz vam ne vém nič zanimivega povedati. Sem mlad, neizkušen. Nisem bil kakor naš drug Ladislav za Savo bojevat se za svobodo lastnih bratov, moj duh se ni napojil vzorov umetniške krasote, moja noga ni prispela, kakor prijatelja S. na višine Montblanka. Skušnje moje so običajne, moje pripovedanje priprosto. Odpustite!“

„Dosti“, reče predsednik, „izgovori niso predpisani.“

Potiski je začel vnovič:

„Bilo je v spomladi. Sneg po dolinah se je vže stajal, vijolice so začele cveteti. Veselil sem se prihoda velike noči. Podal sem se v preživljenje svojih prostih dni na mesto, kjer še nikdar nisem bil, k svojemu prijatelju Selskemu. Moj prijatelj biva nedaleč od tukaj v trgu B., imá tamkaj cvetočo trgovino. Gostoljubnež je bil namreč izvedel, da jaz, s katerim je on živel v času naših študij v dobrem prijateljstvu, nadaljujem tukaj svoje znanje in napisal mi listek s tem le obsegom: „Dragi Milko! Še le sedaj sem izvedel, kje se nahajaš. Gotovo boš imel čez veliko noč dosti prostega časa, pridi, obišči me! Izgovorov ne sprejemam, in na veliki četrtek Te bom na postaji čakal!“ — Jaz, kakor da sem pozabil, gledal sem z radostjo tem dnevom nasproti, ter podal se in — na določeni čas padel svojemu čakajočemu prijatelju v naročje.

Koliko starih spominov in novih vprašanj vzbuja je snidenje z davno nevidenim prijateljem! Zakaj bi vam vseh našteval? On mi je pripovedoval, da odkar je opustil šole, je polovico dežele prehodil in da sedaj duševno mirno živi, v gmotnem oziru pa mu trgovina prav dobro

bodočnost obeta. — Jaz sem mu pak pripovedoval, da mi manjkata še dva mesca za dokončanje študij, pripovedoval daljšo osodo naših tovarišev, kolikor so mi bile znane in polagoma smo vnišli v hišo.

Pred hišo je imel Karol mali, toda mili vrt. V popke se pretvarjajoče veje dreves, gredice začenjajoče zeleneti in cvetoči zvončki a vijolice videvali so se skozi zelenobarvano ograjo. Ponekje je izgledala ven barvana steklena krogla. Zale dveri spustile so nas v hišo. V prijateljskem bivališču smo si oddahnili. Po vkrepilu smo si ogledali njegov vrt — ter v prijetnem pomladnem zraku se dolgo zabavljali v letograđiču (hladniku). Pripovedoval mi je, da ljubi devo, katero mi je tudi predstavil. Tudi mi ni pozabil omeniti o svojej materi in sestri. — „Bil bi rad vzel“, dejal je, „mater zlasti pa sestro k sebi.“ — Toda mati noče svoj rojstni kraj zapustiti in sestra jo mora oskrbovati. Bilo mi je tukaj vse tak nekako čudno; pri tem pa vendar pristrčno ljubo, da sem k preživljenju teh par dnevov takó dobrega tovariša našel.“

Meni je bilo ljubo to slišati. Pred menoj so bili v duhu krasni dnevi, katere sem imel

preživeti v pozlačenej svetlobi nâde, pričakovanj! Jutro sè turobnim licem stopi k meni Karol. „Odpusti, da te vznemirjam“, govori s tihim glasom, „sestra mi telegrafuje, da je mati umrla. Bom li še došel k pogrebu ne vém, toda oditi moram. Čez tri dneve bodem tukaj. Naročil pa sem svojim, da naj bi te kot mojega redkega gosta spoštovali. Počakaj me tukaj, prosim te. Verjamem, da bi ti rajše odšel vsled tega nemara domú, toda stori mi po volji, ostani tukaj, kajti tudi v obziru na moje stvari bom mirnejši.“ Odgovora ni čakal, prijateljski mi je stisnil rokó in odšel.

To poslednje, kar je djal, je bila fraza. Vse stvari, kakor mi je dan poprej povedal, imel je v zanesljivih zvestih rokah. In jaz? Kaj sem imel storiti? Kedó bi mi dal premišljevati? Pa me je pustil kakor z ukazom. Kakó preživeti te dneve? Nobeni pouk, nobeno pojasnenje!

Šel sem iz kleti krasno zidane, pregledal slike na stenah, radoval se rednosti, čistosti, pregledal malo, toda prezalo knjižnico. Kaj čitati? Odprem knjigo — nemško! „Soll und Haben“ — roman. Ne zastonj se, mislim si, Karolu to delo dopada. Prevrnil sem nekatere

posamezne liste dela in z radostjo si predočeval meni znanih mest! Vzamem knjigo v roke, a tudi v tem slučaju „ter recepta placent.“ — „Ne“ vdenem knjigo nazaj, „ni dostojno mi sedaj se ž njo nasladovati; nemara da se ravno sedaj dvoje src žali — srcé mojega prijatelja, čegar hvaležno gostoljubje uživam.“ Idem v gostinsko izbo. — Brez misli gledam na uglajenost, sedem na klop in vzemem v roke album. Koliko znancev! Vsaj on skoraj od vsacega součenca ima podobico. In tú je on — še iz dijaških let. Tu je njegova najnovejša slika. Vse kakor da bi se mi sanjalo.

Obrnem listek: deva. Prelepo. Probudilo me je iz sanj. Jaz sem videl svoj ideal! Kje se je vzela! Kedó je ta deva? Vsaj jaz nisem mislil, da ta deva živi! Videl sem jo samo v svojih mislih. Prestrašen zapustil sem izbo. Ven na čisti zrak! — Prehodil sem vse steze, posadil se na klopico v hladníku; hladni veter aprilov je pihljal, veje mladih gostih agreštov so se gibale, pripogibale. Kedó le zamore to biti?“ mislil sem. Bal sem povprašati tega domače, — za ves svet bi ne bil razodel tajnost svojega srcá, — oni bi mi jo bili iz oči čitali.

Oni bi se mi smijali! Hodil sem sem in tje. Slutnja mi je šepetala, da jo najdem. Céla dva dneva sem potratil, sprehajaje se: v vsako okno sem pogledal, vsakej mimo idočej ženski vpri v obraz oči. Zastonj, zastonj.

Drugi večer je prišel telegram od Karla. Zajutra pride!

Njegov prihod zdel se mi je kakor elegija. Vsaj naši dnevi veselega bivanja so še vedno tam; naše zabave — gorke zabave! Smrt ljubljene matere! Čez naše račune, v katere smo svoje veselje naprej stavili, naredila je smrt tiho, toda odločno križ. — Toda on mi pové, kedó je to dekle! — Ostro žvižganje vlaka me je predramilo iz vseh zamišljenosti — pred mano je stal moj stari prijatelj Karol. Poleg svoje strani povede nemara svojo zaročnico. Vsaj je to ona — ona — moj ideal! Kakšno to zavzetje, misli, slike, življenje! Karol jo predstavi: Moja sestra, Lenika.“ Jaz sem molčal potoma. Nisem vedel, ali se naj veselim ali žalim. Na prijateljeve vprašanja sem kratko odgovoril in komaj sem se še znal prijateljski vljudno obnašati. Kaj sem neki mislil? Menda nič. Le to sem začutil,

da srcé, kakor bi se hipoma stisnilo, pak zopet razširilo.

Polagoma so tudi moja prevzetja minule. Niso jih opazili. Srcé je začelo redno biti in jaz sem tudi že mislil in čutil, ter bil v stanu razbrati, kaj čutim. Bila je čista, odločilna radost. Niti smrt prijateljeve matere jo ni kalila. Vsaj je bila ona postarana gospá, — pokôj se je za-njo najbolje prilegal. Karol si znabiti še lepše vredi domačijo s pomočjo sestre. In sestra! Ona je tù! Jaz bom zamogel sprevesti dneve v njenem društvu. — — Po oddihu in osveženju smo šli na vrt. Polagoma je prenehaval večerni trušč malega trga; tú in tam je drdral kak voz ali pak so loputale sosedove vrata. To in to. Okrog nas je vse tiho — pri nas vsakemu srcé polno burje.

„Nù, Lenica, kakó se ti dopade pri nas“, vprašal je Karol.

„Dobro, Karol moj. Imate krasne griče; tvoje bivališče je milo, vredba umna in priročna. Je to milo življenje.“

„Lahko se vam bo tukaj privaditi“, drznil sem se reči.

Lahki oddih.

„Meni bi bilo se sedaj povsod težko privaditi“, pové Lenika. „Povsodi bi našla žalost za dobro materjo.“

„Ne žali se, Helena“, govori Karol. „Vsaj pride čez kratko k tebi sestra, dobra, blaga! Ona osladi dneve tvojega tukajšnjega bivanja.“

Helena je vprla prosilno svoj pogled na brata. Bilo je v temu pogledu: „Ne govori Karol, dalje!“

Karol se ni dal motiti.

„Moj prijatelj in gost Milko je moj brat. Od pradavna sva skupaj živela, prebivala, učila se, imenovala se brata; — niti on ni imel brata, niti jaz. Ti ga imaš sicer Lenika, toda smatraj tudi mojega brata za svojega. Prosim te za to, Helenica. Jaz nimam tajnosti pred njim in to naj ti je dokaz, da ga spoštujem, da ga ljubim.“

Lenika je molčala. In jaz? Jaz Karlovih besed nisem razumel. Dà, jasno mi je bilo to, da sem Karlu brat, ali Leniki? Brat? — Na jeziku mi je bila neprestano ta beseda, pred očmi sem jo videl v ognjenih črkah, ter mi šumelo v tihem šumu mladih, zvezih agreštovih vej.

Karol spregovori: „Vidiš, poslednje dneve matere mi nisi opisala; toliko smo imeli opra-

viti, toliko storiti, da te o tem še vprašati nisem bil v stanu. Povej nam to.“

Pa sem se drznil tudi jaz reči: „Dà, prosim vas tudi jaz za to.“

Na Leniki je bilo vidno, da se premaguje. Meni se je videlo, da jo je zadrževala moja navzočnost. Hotel sem oditi. Brat in sestra sta me zadrževala.

Lenika začne: „Poslednji dnevi moje matere so ozko združene z mojo zaročitvijo. Pred dvema tednoma me mati pokliče: „Lenika, gospod Lanijak me je poprosil za tvojo roko. Kaj porečeš na to?“ Jaz molčim. „Rekel mi je, da ima tvoje privoljenje. Jaz pak sem pod pogojem tvojega privoljenja tvojo roko njemu obljubila.“ Tukaj je potem mati rekla nekaj pohvalnih besed o Lanijaku, kakó da bom zamogla biti ž njim srečna in več podobnega. Mati je potem zbolela. A jaz nisem bila v stanu misliti na to obljubo. Vse moje skrbi so bile potem pri materi. Pri obiskanju, ko je bila mati mi že bolna, je Lanijanova rekla moji, naj bi se poročila, dokler še oni (stariši) živé; kajti življenje njih je vrlo krhko. Moja mati se je tega vrlo veselila. Turbna, kakor navadno, sem bila tudi pri zasnu-

benji, a mati ni vedela dosti prenehvaliti mojo lepo prihodnost. Jaz sem se jokala. To ni nikomur bilo čudovito, — kajti takó, pravijo, povsodi delajo. Mati nas je blagoslovila. To jo je močno pomirilo. Toda njeno telesno zboljšanje trajalo je le par dni.“

Tù je Lenika prenehala. Bilo je očevidno, da je premišljevala, ima-li nadaljevati.

„A mati, ko je imela umreti, je poklicala me k sebi, pritisnila me k svojemu srcu in vtisnila hladni poljub na čelo, ter skrbno povpraševala: „Lenka, ti nemara Lanijaka ne ljubiš? On je tvoja bodočnost.“ Jaz sem molčala. „Ljubi ga, Lenika. Obljubi mi, da ga boš ljubila. Obljubi, da potem mirno umrem.“ Na moje vzdihanje je dodala: „Izpolni poslednjo voljo svoje umirajoče matere — obljubi mi to.“ Jaz sem obljubila. „Sedaj pa že lažje umrem“, je dejala. Prišel je tudi Lanijak in njegova mati. „Z Bogom, Bog vas obvarji — pozdravite Karola“ — je vzdihnila in izpustila dušo. „Ti vidiš, Karol moj, naša mati je umrla. Tvoje imé bila je njena poslednja beseda. — In jaz? Takó v kratkem sem pa tak mnogo doživela. — Ta dva tedna sta mi bila kakor dvajset.“

„Pomilujem te, Lenika; toda potolaži se. Lanijak si je vzel za šest tednov odloga. Svatbo pa potem praznujete — in tebi se nagradi vse, kar si zgubila.“

Jaz pa rečem: „To zamorete imeti ob enem kar sedaj.“ O Bog, koliko pomêna je bilo v teh mojih besedah. Oni to niso vedeli. Oni niso znali, da je beseda „brat“ ranila moje nade, da je beseda „zaročitev“ tiste vničila in da pri pripovedovanju Heleninem jaz nisem dvajset minut, marveč dvajset let preživel. Oni niso čutili to. Karol se je prijateljsko nasmijal na moje besede, ter rekel: „bomo videli — mogoče“, je dejal in vrnili smo se v hišo.

Jaz sem malo spal. Če sem tudi malo bil v stanu misliti, sem bil vendar prepričan v tem, da imam od tukaj odriniti. To bo znabiti v prospeh kakor tudi v prid prijatelja. Toda kolikaj dalje sem premišljeval, tolikanj gotovejše se mi je videvalo, da brez žaljenja svojih prijateljev od tukaj ne morem oditi. Kaj storiti? Ne da bi vedel si pomagati, sem zaspal.

Lepo spomladansko aprilovo jutro se je nasmijalo nad premago teme — bil je velikonočni ponedeljek. Vstajenje iz groba — meni smrt.

Smrt živemu, ako imam še na dalje tukaj ostati. A živ pokopan biti — pregrozna je ta misel! Ne v den velike noči, to Bog dopustiti ne zamore.

Moj prijatelj Karol mi je istinito prinesel telegram: Moj principal me kliče brez odlašanja domú. Moji prijatelji me niso hoteli pustiti. Toda ko sem jih zagotavljal, da mi je res najbolestnejše se sedaj podati od tukaj in ker se nisem dal pregovoriti — so se pomirili. Moj odhod je bil zopet elegija. Podal sem rokó prijatelju in Leniki, želéč jim srečo. Lenika mi je nemo podala svojo roko! Ta trenutek — deset let . . .

Ne čudite se mi tedaj, bratje. Ko sem v bližini pri sebi čutil, kar sem pred tem le v sanjah mislil, ko sem hotel vjeti ideal; takrat sem moral čutiti, da je daleč, najdalje od mene. To je bila moja tragedija, ne čudite se in tudi ne smejite se mi. Jaz sem v času enega izleta, trajajočega le tri dni, postaral se sovsem — imám petdeset let. Predstavljam se vam kakor mladi starec, ali stari mladenič.“ — —

Emil Potiski je umolknil. Tovariši so mu dajali na jevo dokaz, da se jim pripovedka dopada. Predsednik vstane. „Zahvaljujem se ti, Milko naš, za tvoje lepo pripovedovanje. Glas

s katerim si govoril, nas zagotavlja, da je resnica, kar si govoril, ker si to povedal s čutilom. In kdor to spozna, ta to lahko zapopade. In takó se danes ločimo: a vredno je si važnih stvari povedati, vredno jih slišati. Nù, gospoda, na dnevnem redu bi še bil nekak načrt — a nihče se ne oglasi k besedi — toraj dovolite, da bi še jaz enega prednesel!“

„Slavimo sklep družbe veselih. Milo se nismo samo enkrat v družbi zabavljali, veselo, javno. A minulo je vse. Bog! Vsaj se Slovak sedaj tak lahko ne veseli in tolaži, kajti osoda se trudi, da bi veselje ne bilo naš delež. A jaz vendar hočem vašno razpustiti našo družbo.“

Bratje! Zaslišali smo pripovedovanje našega tovariša Emila. Kaj je on začutil — ljubezen — to je prislusno mladini. Pesnik govori, da mladost brez ljubezni je rastlina brez cvetu — in on imá prav! Toda kaj sledí za njo? Za njo sledí, da mladi junak, kateri bi ves svet hotel pribojevati, skloni konečno glavo v mehko vgodno naročje. Ideje, ki so ga navduševale, zginejo, ne mučijo ga niti v snù: resnica, lepota, národ, domovina, človečanstvo! Pozabi tudi na to, da je vedel za nje.

Pak tudi ne pozabi! O vsaj ne govorim, da vsak pozabi. Toda povejte mi s kakim čutom ste čitali historijo Kollarja, ki je izlil žalosti svoje duše, izrazil vničevalna obtoževanja nasproti istemu tujemu národu in ob enem v baš tej le pesni opeval devo tistega národa, a sam si vzel za ženo tujko; tudi otroke je imel za svoj rod odtujene. Ali pak si oglejte le vrste naših mož! — Koliko od njih veže večna, najsvetejša vez k razširjevalkam tujega jezika. To je jako slab vzgled. Vi rečete, da je to posebna stvar, da smo vendar ljudje sebični in krhki; znabiti izrečete še več takih fraz, a jaz jih smatram za nas nevredne. Pred nami so težki časi, veliki smotri — zasebnostnih stvari ne smemo imeti. Mi se hočemo temu vstaviti. Zatorej predlagam „družbi veselih“ svoj predlog, da ali živimo svobodni, neoženjeni, ali pa si izberimo za tovarišice življenja Slovakinja.“

Predsednik je gledal po vspehu govora. Kajti več nego enega so že pridobile zá-se razširjevalke tuje govorice, večkateri že ni bil več sam svoj in potem bi sprejetje tega predloga zaželelo ne zgolj zoperstavljanja, marveč tudi preslišanje čutil. Turobno je zrl predsednik na

društvo. Sklonjene glave v kupice vprte oči. Ah, kakšna neljuba prikazen. Satira „veselih.“

Emil je vstal prvi. „Jaz sprejemem predlog in sicer prvi del dilemno — v tem smislu, da se ne oženim.“

„Exempla trahunt“ (zgledi govoré). Polagoma so se dvignili vsi.

Pa so podpisali pogodbo. Ostali v tem smislu, da če se oženijo, vzamejo si za soproge Slovačkinje. Emil pa, da ostane prost za zmiraj. Vsaj je sam povedal, da je že petdesetletnik.

Društvo se je razšlo. — Z Bogom — srečno pot življenja!

II.

Dve devi.

V trgu B. zgodila se je važna dogodba. Karol Selski, premožni trgovec je pripeljal sè seboj sestro. „Gotovo si misli, da tukaj poprej naleti na srečo“, govorile so nepoučene matere. Ko so izvedele, da imá zaročnika, so jo dosti

simpatičnejše obsojevale. Kamor koli je prišla, dasi tudi je le malo kam hojevala, povsod so jo radi videli. „Le takó čudno govori slovensko“, so rekle, „vse mehko, dolgočasno. Ni bila zaman med Turki.“ Izrekši to, se je nekatera gospá tudi prekrižala. Niso hoteli razumeti, da Srbi še niso Turki.

Čez nedolgo je bila poroka Karola z gospodično Olgo Bistro. Stari gospod Bistri sicer ni zaprečeval v izbiri stanú svoji hčeri, toda bal se je vsekako se ž njo ločiti, ker mu je bila po smrti soproge in ostalih otrok edina tolažba. Dá, tudi proti Karlovi osebi ni imel niti najmanjšega očitanja, zlasti, ako ga Olga ljubi! „Vendar, vendar“, misli si časih, žvižgaje hodéč po vrtu. „Olga bi še zamogla čakati. Kakó se ti vendar že kaj dopade“, nasmihaval se je stari gospod.

„Zares, to je lahko“, rekla bi Olga, ko bi ji bil povedal svoje misli. „Kajti tém, ki se imajo ljubiti, je le enega pogleda treba.“ In Olga je Karola zamogla lahko videti, kajti trg ni bil velik. A tudi ljubezen njih jima je bila „vsojena.“ Olga to Karolu ni samo enkrat rekla, da pred njegovim prihodom ni imela nobene zabave %

možmi, da se jim je rajši izogibala, ter jih le kjer mogoče prezirala. A ko njega zagledala? Ko ga je zaslišala govoriti? In ko se je ž njim bližje spoznala? . . .

Karolu je to, ko je bila poroka že določena, tudi tolikokrat priznala. Karola je oblivala rudečica in smeh. Razumel je te besede naivnosti in vsako novo njih priznanje je tudi dostojno poplačal. Olga je bila mirna, Karol je bil nasproti temu bolj praktičen. On svoji Olgi pred določeno zaroko ni o svojih čutilih nič povedal. Ona se tajno ni zgolj enega znaka njegove naklonjenosti bila veselila, vendar neposredno priznanje iz ust Karolovih o tem ni zaslišala. In ko je poprašal za njeno roko, ga ni le enkrat vprašala: „Karol, ali me ti res nemara ne ljubiš?“ Karol se je pri tem prvokrat jel malo vkvarjati s tem vprašanjem, potem pa je se temu vedno glasno nasmihaval, rekši: „Neumnica ti, morala bi vendar že biti nekoliko modrejša.“

Karol je zahajal često, kolikokrat je le mogel k Olgi. Ako pa ne Karol, bila je tam gotovo Helena. Ti dvě dekliški duši ste ena drugo le z največjo bolestjo zapuščale. Karol

jima ni samo enkrat rekel, da že takó kot sta sedaj skupaj, tvorita celoto. Helena mu je sicer znala na to odgovoriti: „Olgi v resnici manjka nečesa k popolnosti, a to nisem jaz, marveč ti.“ Na to je Olga zarudela, Karol se je nasmijal. Nú, Karol je vendar mislil nekaj, ko se je na to spomnil.

Le eden pogled na nju!

Olga je bila polna jasnosti, žaru, radosti; Helenika mračna, tiha, žalostna. Olga zlato-laza, kakor zaklete gospodične v ljudskih pripovedkah — lasje v dolgih, sè svetlimi trakovi povezanih kitah. Heleniki pak temnočrni, svobodno razpuščeni gosti kodri pokrivajo čelo, katero se videva med njimi kot žar solnea skozi goste drevesne veje. In té oči! Olgine hoté govoriti, kakó je srečna, dobra, odkrita; kdor je v njih modro barvo pogledal, je kakor bi si vtrgal cvetko spomeničico. A Helenine? Tudi v očéh je polûnočna tema. Mislil bi si iz početka, da ne vidiš nič, toda bolj ko bi se bil zagledal va-nje, opazil bi v njih silo uma, določnost volje za megleno zaveso bolesi, žâlov. A kedar odpré ali zapré té črne trepalnice! In kedar se nasmeji! — — .

In tí dve čarobni prikazni sta bili skoraj vedno skupaj. Čez dan sta imeli opraviti sé svatbenimi pripravami. Oče Olgin ni samo enkrat dejal, da bi zamenjal s Karolom, in ta mu dá Olgo, toda le za Heleno. Helenica se je hvalžno nasmijala; stari gospod je psihologično gledal, ji li mar ne uide v tem nasmehu nekaj več, toda videl ni nič. A Olga jo je istinito rajši videla, kakor sebe. Ni samo enkrat rekla: „Skoraj bi ne znala povedati, koga imam rajše, tebe ali Karola!“ Helenica se je nasmijala tem besedam in molčala.

A kaj bi naj porekla ona? Vsaj Olga pripoveduje, in njen glas je takó zvonéč, mil; besede njè takó odkrite, radostne.

„Ali vidiš, Helenika“, reče Olga, dovršivši šivanje, „jaz sem ti kar le vém že po dvakrat povedala, a ti vedno le molčiš. Več povéš z očmi kakor z ustmi. Se mar bojiš za nje? Ne boj se, od govorjenja ne zvené. Karol mi je tudi pred nedavnim rekel, da so moje takó sladke! In jaz rečem le to: Ne boj se toliko za nje!“

Helenika se je nasmijala.

Olga nadaljuje: „Tudi o tvojem zaročniku ne vém nič od tebe. Pred nedavnim mi je Karol

povedal nekaj o njem. Istinito, ti me nimaš rada, za to mi takó skrivaš vse.

Helenica je vprla očitavi pogled na Olgo.

„Tudi Karol pravi, da si, odkar si tukaj, močno tihotna. Tudi ž njm le malo govoriš. Tudi poslednje dneve tvoje matere si mu le površno hotela opisati, a menda vsled tega, da je bil tam njegov prijatelj. Skoraj bi se bil baje čutil s tem razžaljen. Toda k memi bi vendar zamogla biti zauplivejši. Kedó vé, kakó dolgo bodeva skupaj?

„Ne žali me, Olga! Vidiš, ne storim ti nikdar nič žalega.“

Olga je zopet začela: „Pomisli, nam je ta mladenič znan, ki je bil pri vas, ter nas ni obiskal. Oče se vsled tega jezi na njega.“

„Znabiti ni vedel, da tukaj bivate.“

„Ko bi se zanimal za nas, zamogel bi za to vedeti. Že je temu dosti let — jaz sem bila mala, ter se le slabo spominjam — ko je leto dni poučeval mojega brata. Vbožec. Naš Milko je umrl. In tudi on je Milko! To je krasno ime. Skoraj takó lepo kakor Karol.“

Helenica je molčala, Olga ne. „Bil je takrat zal mladenič! Nisem bila v stanu ga prehvaliti.

Mislim, da je se učil za doktorja. Ne véš li, Helena?“

„Mislim, da!“

„Bode toraj odvétnik. In potém gentleman. Že tačas, ko se je pojavil, so pogledovale ženske za njim. In dve, tri leta potem je odšel. Jaz sem bila takrat še mala, toda spoznala sem ga, ko je pred nedavnim šel mimo našega okna. Stopil je v moške leta in je še dosti lepši. Skoraj takó zal, kakor Karol! Ko bi imel črne lasi! . . . Oče bi ga hotel za odvétnika, ko bi se le hotel kje nastaniti. Znabiti, da pride še k vam! Ni nič obljubil, Helenica? —“

„Nič.“

„Na, ako ga pak pokličemo na našo svatbo, znabiti pride. Škoda godbe, ta bi ti pokazal, kaj je ples! In ta tvoja mati, ko bi le bila še par let doživela!“

Helenica se je prošče ozrla na Olgo in ta razumela pregibu njenih oči, vsaj te takó določno govoré. Oj, ko bi jih ti ljudjé znali takó razumevati in ko bi té ustne znale takó govoriti, kakor te oči!

Karol se je z Olgo soglasil gledé svatbe. Helenkin zaročnik je pisal, da tudi pride. A Emil je molčal, ni pisal nič. Vendar sklenili so soglasno, da ga ne pustè iz števila gostov, če tudi je Karol že poprej rekel, da bo težko kaj prišel.

„Ej, ta mora priti!“ govoril je stari gospod Bistri, „dajte mi poziv na njega tudi meni, pa ga jaz napišem. Vidili boste, ali pride, ali ne!“

„In jaz“, reče Olga veselo. „In ako potem ne pride ta gentleman, bi se moral nemara vrlo spremeniti.“

„Lanijak je istinito obljubil“, reče Karol; ter pisal Heleniki prvi list — istinito pa je vendar že tudi čas.“

Stari gospod se je neprestano nasmihaval in dejal! „Ne hoteli bi mi prečitati ga, Helenika?“

„Sem ga, sem, Helenica!“ zaklicala je veselo Olga. In vže je bila pri njej, poprijela jo za roko in nista se vstavili poprej nego pri hladniku na vrtu.

Bil je predvečer; cvetlice so se lesketale v poslednjih solčnih žarkih sè svojimi mičnimi barvami.

Olga začne: „Vidiš-li popek te bele rože? To si ti, Helenica, to je tvoja slika; zelena

peresa so upanje, katero pogled ná-te v vsakem obziru budí a trničje — ej, Helenica, to največ tebe zbada; to so tvoji žalostni, nemi poglêdi.“

Helenica reče: „Ti praviš, da moje molčanje je trničje, a jaz pak zamorem reči, da baš tvoje besede so, ki mi trničju enako zbadajo.“

Olga se je nasmijala: „Dobro, Helenica, dobro! Že davno nisi s tak kratkimi besedami tako veliko povedala. A glej, sedaj ti je pisal tvoj zaročnik in je-li te mar ne prosim, da ako mi list ne prečitaš, pa mi vsaj pojasni njega vsebino. Znaj, jaz bi opisala svojega Karola od glave do pet svoji tovarišici. Čujmo toraj . . .“

Helenica se je hudovala: „Nú, moj zaročnik je mlad, vzoren človek.“

„Hahaha!“ nasmijala se je Olga. „Sedaj sem pa že modra.“

„Je zdravnik v trgu M. pri Savi“, je dejala Helenica z nespremenljivim glasom.

„Toda, Helenica“, pretrga ji Olga besedo, „vsaj to mi je Karol že davno povedal.“

„Nú, kaj hočeš tedaj? Mar ti bi naj še opisovala njegove lasi, oči, usta . . .“

„To, to.“

„Nisem ga še tak natančno si ogledala“, je dejala Helenica važno.

Olga pa misleča si: „Izogibava se vprašanja“, je dejala glasno: „Nú, takó pa povej, kakšnega je duhá, značaja?“

„Bila sva še le samo trikrat skupaj — to-raj to soditi ne zamorem. Ljudjê pa govore o njem, kakor o vsakem, dobro in slabo. Jaz verujem rajše, kar je dobrega, kakor o vsakem.“

Olga se je prenehala smijati. Vidila je, da se svojimi vprašanji ne pride tjekaj, kamor je hotela.

„Nú, tedaj sta samo trikrat še le bila skupaj? Kakó se bosta potem zamogla vzeti? Kakó se zaljubiti?“

„On je samo povprašal za moje mnenje.“

„Pa si že zamogla privoliti?“

„Jaz?“ govorila je začudeno Helenica. „Resnica, ti nimaš matere! toda jaz sem jo imela — ona je privolila.“

„Nú, kakó ga pa potem zamoreš ljubiti, ako si bila le trikrat samo ž njim skupaj?“

Olga ji pretrga besedo: „Zakaj?“

„Jaz hočem vse storiti, kar sem obljubila.“

Lice Helenikino, sicer blede, je oblila rudečica,

oči so zažarele. In solnčni žarki so padli na njo. Zastonj.

Olga je osupljivo gledala na njo, toda njene oči so najavljale, da dvomi.

Ta pogled Helenica ni zamogla prenesti.

„Ne dvomi, ne dvomi, Olgica! Vsaj jaz vendar tebi vse verjamem, verujem.“

Zakaj jo je takó zbadal ta Olgin pogled?

„Karol“, zakliče Olga objavivšemu se zaročniku, „pomisli si, Helenica mi je pripovedovala vse o svojem zaročniku.“

„Ti je li povedala, kaj ji Lanijak piše?“

„Ne piše mi nič posebnega“, poskoči mu Helenica v besedo.

„Jaz sem mislil, da vendar. Meni piše, da je skoraj mali dvoboj potreben. Čudno, da to tebi ne piše. Takó čudno je njega pismo.“

„Čudno, prečudno tudi moje“, šepeta ona. „Čudno, čudno in še zá-me se hoče nekdo bítí.“

„S kom pa, Karol moj?“ povprašuje nestrpljivo Olga z Helenico ob enem.

„To mi ni pisal — in to je najčudovitejše. Vendar ako pride.“

Helenica se ni hotela iti sprehajati, pa tudi ostala dva pri sebi ne zadrževati. Toraj je do-

ločno zaželela, naj jo pustita sámo. Njeni prošnji se je vstreglo.

Zamišljeno je podprla glavo. Lice ji je gorelo, oči se žarile in tu a tam je odgrnila temne kodre raz belega čela. Na misel so ji prišle bratove besede: „Vendar kedar pride!“ — Ko pride, jaz ga pričakam, objamem — poljubim... Ako ne poprej, vsaj čez mesec dni bom njegova, takó mu zaprisegam, takó sem obljubila materi, da ga bom ljubila do smrti! In on? O', on me ljubi, mora me ljubiti... Vsaj mi piše, da brez mene bi mu bilo življenje strašno, da bi ne hotel živeti. In še dvoboj bi toraj skoro imel imeti zá-me! Dvoboj! Pa s kom? Kdó me pozná? Kdó...?“

Bala se je izreči, kar je mislila, bala se celó misliti na to, ker je začutila grozo. Pa je vstala in počela tajno govoriti s cveticami:

„Povejte mi, ali živim? Katera mi to pové? Rože? ve molčíte! In vi klinčki? In vé virginije? Ah, ti agat, ti kimaš z glavo. Pa povej, kaj ti veš?“ Pa je odtrgala vejico in jela spuščati peresca eno za drugim na tlà, govoré: „Ljubi me — ne ljubi — ljubi —.“ Prestrašeno je potem vrgla vejico na tlà. Dozdeva se mi! Pa

se je nasmijala glasno: „Jaz sem bedasta. Je li vendar pride?! — Je li pak obá prideta — o Bog, kakó potem tudi na dalje še sebi mamiti“, šepetala je Helenica dalje. „Bog, brani me pred temi mislimi, ne vzemi mi razuma —“

Bog jo je ohranil. Nežen glas Olgin jo je prebudil iz mučnih sanj. „Helenica pojdi me pospremiti, tudi Karol gre. In kaj si vendar napravila? Joj, kakó je žalostna. Vstani in bodi veselejši . . . Lahko noč . . . !“

III.

Tekmeca.

Emil Potiski je položil svojo pravotarsko izkušnjo, ter se vrnil v svoj rojstni kraj, da bi si ojačil zdravje pod vpljivom rodbinskih radostij in blagih spominov. Necega dné se je podal v srbsko mesto gledé računov na odprtje pisarne.

Po obedu je vnišel v kavarno.

„Šta ovoj ote ovde?“ oglaší se šaljivo neki glas. „Prisrčno mi bodi pozdravljen, moj Milko, stokrat pozdravljen!“

„Ah, ti si tukaj, Janko?“ zakliče Milko radosten. „Glej, glej, kdo bi te bil tukaj iskal! Kakó si prišel sem?“

Milko se je vsedel k svojemu staremu prijatelju, bivšemu predsedniku „veselih.“

„Véš, tovariš, čudno. Nisem se zamogel ločiti sè svojim prijateljem Lázom in on zopet ne od Save, pa sva prišla obá sem. Toda ti?“

„Jaz bi hotel odpreti tukaj odvétniško pisarno.“

„Ah, kakó me veseli tvoja misel! Seznamim te z svojim Lâzom. Znameniti mladenič! Mi bi bili pravi triumvirat. Le sem dojdí Milko!“

„Bodemo vidili. — Nú, kakó je z boleniki?“

„Ha, vsakovrstno! Toda ti, kakor vidim, Jupiter, si od svojih petdesetih vendar pet in dvajset odštel. Vsaj ti že ničesa ne manjka?“

„Nič?“

„Nú in ôna Selska Helenica? Si li že bil od tistihmal pri njej?“

„Ne.“

„Ah, čuj, to tvoje takratno pripovedovanje mi ne ide iz glave. Takó žalostnega te še nisem videl, kakor takrat, ko si nam pripovedoval svoje razmere do nje.“

„Ne čudi se. Prva ljubezen dela navadno človeka sentimentalnega.“

„A jaz vedno le mislim, da ta Helenica ti je vsojena. Ti si grozen idealist. In ko si našel ideal, bi bilo to prav, da se ga odrekuješ?“

„Pripoveduješ, kakor da bi ti nekaj manjkalo.“

„Jaz sem prepričan, da te Helenica ljubi.“

„Ne pripoveduj mi takošne reči, prosim te, o katerih nimaš pojmov, in sploh pustimo te stvari. Jaz se radujem, da sem, se vé ne takó lahko, iztrgal se iz tega duševnega bolehnega stališča in ti bi me zopet hotel vá-nj poriniti. To ni lepo od tebe.“

„Ti si se iztrgal? Toda s čim; sem v resnici radoveden, je li si našel za to pravo zdravilo?“

„Vglobil sem se v svoje študije. Več noči sem prebil pri Platonovi in Aristotelovi politiki, etiki. Polagoma je s temi koraki se ozdravljeval moj duh, tako, da sem sedaj, kakor si dejal, se pomladil, ozdravil. In potem gojivna moč, rodbine! A imam iz tega tudi prid...“

S tem je hotel obrniti govor na omenjene klasike. Toda Janko ni kazal dosti veselja k temu in prešel brzo na prejšnje thema, pokarajoč Milka, pristrčno se nasmehovaje. Konečno mu je oddal kartico z adresó in ga poprosil, naj bi ne opustil ga obiskati.“

„Še danes odidem“, reče Milko, „in težko bom v stanu te obiskati.“

„Istnito, pričakoval bom te,“ podaval mu je rokó Janko.

Ločivša se prijatelja je iznenadil neki gospod, ki je sedel tam blizo.

„Sem Lanijak, zaročnik Helene Selske. Prosim, gospod, za vaše stanovanje.“

Milko je bil iznenaden.

„Odpustite, pripravljen sem vam vstreči, toda moj čas je izmerjen — odidem še danes domú. Blagovolite mi brzo izreči svojo željo. Ako je znabiti bolj tajnostna pa na vrtu.“

„Ali pri meni“, reče Janko.

Lanijak je nekaj časa premišljal. Pa je privolil in šla sta na vrt, takó tudi Janko.

„Gospod, ako se ne motim, ste Potiski?“

„Dà.“

„Vi ste bili pri Selskem čez veliko noč.“

„Dà.“

„Vi ljubite Heleno?“

„Na to vprašanje nimam vzroka odgovarjati. Izpovedati se svojih čutil ne menim.“

„Tedaj določnejše. Vi imate ljubavne razmere s Heleno. Jaz sem njen zaročnik, meni je to vprašanje časti in tudi vprašanje njene časti. Gotovo se ne začudite, ako vam povém, da vi danes poprej ne odidete, da smo to zadevo poravnali. Dolžni ste mi dati zadostenje, dolžni tudi njej.“

A Emil je mirno rekel: „Gospod! Pripravljen sem podati vam račun od vseh besed in dejanj svojih; ako pa imate dâte, povejte mi jih in ako ste v stanu njih dokazati, gotov sem tudi jaz za svojo čast življenje položiti.“

„Čul sem vaš razgovor, mislim, da ne boste tajili, da je bil govor o vaših razmerah do Helene.“

„Mojih razmerah“, reče začudeno Emil, „tega se ne spominjam, kakor sploh ničesar, s čemur bi zamogla vaša, ali vaše zaročnice čast biti užaljena. Ako kaj mislite, pa izrecite to.“

V tem odgovori Janko: „Dà, jaz sem tega kriv. Jaz sem izrekel, brez slutnje, da s tem

koga razžalim, té besede. Tukaj je moje bivališče.“ In podajal je Lanijaku karto.

Navstala je zmotnjava. Emil je zameril izstop Jankov, ki se ni imel umešavati tukaj. Lanijak ni rad sprejel njegove karte. Takó se je videlo, kakor da bi se hotel z Emilom dvobojevati. Ne iznajdivši besede je razburjen nemo gledal na nju.

„Povejte tedaj, gospod“, reče Emil, „kaj hočete? Dal sem vam pojasnenje in o vašej zaročnici le pošteno mislim. Vas nisem poznal, tolikanj manj sem vas hotel še razžaliti — in vi se vendar čutite razžaljenega. Prijateljeve besede so bile zgol šala; on je pripravljen dati vam za nje zadostenje — jaz pa bi svetoval in vas prosil, pustite vso stvar na stran, ne izpostavljajte svojega življenja. Ste zaročnik?“

Lanijak je prišel od enega osupnenja do drugega.

„Ko bi bila stvar važna, ko bi bil kdo vas, ali omenjeno gospodično razžalil, bi tudi jaz brezpogojno nasvetoval, da naj dà zadostenje. Težko je brez časti živeti in mi si mislimo, da jo z izpostavljanjem svojega življenja ohranimo. Toda tú ne bodi nič govora o tem. Vaša čast

je nedotakljiva in vašo prihodnost na kocko izpostaviti bilo bi mnogo.“

Lanijak je poslušal kakor grešnik pridigo.

„Vaša prihodnost oveseljena! Imate živeti na strani idealne ženske. Vém, da jo ljubite, vém, da je ona obljubila vas do smrti ljubiti. Zakaj delati poskus, ter dvoje cvetlic ljubezni sreče brezvsmiljeno odtrgati od panja življenja? Vsaj jih itak takó malo cvete na zemlji.“

Emil je prenehal; bilo je razvidno, da kar je izrekel je tudi začutil. V Lanijaku so se občutki spremenili. Nemo je podal Emilu in Janku rokó. Pak se razidejo.

Emil je obljubil Janku, da se še vrne v mesto in da ga potem obišče. Po izpolnjenem obiskanju ogledal se je še po mestu in vrnil se k postaji.

V nemalo svoje začudenje našel je tam Lanijaka.

„Odpustite, gospod, drznil sem se vas tukaj poiskati. Dovolite mi še nekoliko nedolžnih vprašanj — toda le iz radoznanosti . . .“

„K službam“, reče Emil s prosilnim pogledom.

„Jaz vém“, nadaljeval je Lanijak, „da vi Heleno ljubite.“ Tu je prenehal, misleč, da Emil

vendar kaj reče. A ta je molčal. „Takó pripovedovati, kot ste pred kratkim vi, le samo on zamore, kateri idealno ljubi.

Zopet premolk.

Vém tudi to, da ste, ali boste povabljeni na Karlovo svatbo.“

„Sem.“

„Pa sem vas prišel vprašati, ali pojdete na svatbo.“

„Na svatbo ne pojdem; sploh se sedaj dalje časa ne dam tam videti.“

Lanijak je razumil odgovor. Znal je, kaj znači ta „daljši čas.“ Ostal je osupnen. Vendar je razumil svoj položaj ter vljudno rekel:

„Žal mi je; zamogla bi iti skupaj.“

Emil ga je pustil samega in šel kupit vozni listek. A Lanijak se je zagledal v to-le stran, kamor je Emil odšel. Kaj je neki mislil?

Skoro užaljen se je podal od Emila. Zdelo se mu je, kakor bi mu še nekaj ležalo na sreca — ni izpovedal tega.

„Pozdravljajte v B. vse, ko tjekaj pridete“, rekel je Emil se vsedajoč. „Z Bogom!“

Domôv prišedši Emil je premišljeval okoliščine: ali ostati tukaj med Srbi ali iti tje gori med Slovake. — Znancev in dela je imel zgoraj kakor spodaj. Tú je njegov rojstni kraj, — tam pri Tatrah rodni kraj njegovega rodú; tú bi znabiti ugodnejše — tam znabiti prospešnejše zamogel delovati na rodnem polji; prijatelje je imel tú in tam. Manjkal je samo še trenotek, da bi to ravnotežje na eno stran potegnilo ...

V premišljevanju dobi naenkrat listek od Lanijaka. Ta ga prosi, v imenu njemu najsvetejših stvari, naj bi skoro prišel v mestice M. — Emil se ni zamogel ubraniti osupnenju. Dolgo je premišljal, kaj je storiti. Z Lanijakom še ni bilo vse poravnano. Njegov iztop zdel se mu je nekaj posebnega, njegovo pomirjenje v oči bijoče, najčudnejši vendar še njega dohod k postáji. „Je li to ni prevara? In ako ni, kaj bi zamoglo biti družega, zakaj me kliče k sebi ter mi hoče ustno povedati, a pismeno ne zamore? In sploh, kaj mi ima on reči? In to baš sedaj, ko je čas Karolove svatbe. Ni li potrebno tukaj dosti previdnosti? Ne! iz obzirov na samega sebe se tega nimam bati!“

Brez dolzega odlašanja se je podal na pot.

Z radostjo ga je Lanijak sprejel. Bila je to radost, kakor tudi nekoliko trpka, so vendar oči in trepavnice se bojevale med izrazom radosti in bôlu.

„Prisrčno mi dobro došli! pa ste torej vendar le prišli. Bal sem se že, da boste prezrli mojo prošnjo.“

Vnideta. Emilovo prvo vprašanje je bilo:

„Nú, vi se ne pripravljate na ženitev?“

„Ne, do tje imam še dolgo pot“, povedal je s trpkim nasmehom. „Pa jo tudi izvršiti ne menim.“

„Gotovo si potem vse žive in mrtve daste sem do M. donesti.“

Lanijak mu reče: „Čujte me pozorno, povedati vam hočem važne reči. Vzel sem ravno sedaj strupa, moj čas je odmerjen. Ne ogledujte se, ne hodite venkaj. Protistrup ne vzamem. Vi me itak tudi ne ohranite. Za to sem le tudi vas semkaj poklical in vas nisem prišel obiskat, da bi tudi stin (senca) sumničenja bil kot najdalje od vas.“

Emil ni zamogel najti misli. Hotel se je šaliti, a brzo se je zopet tega vstrašil. Brezmočno se je vsedel na stol, ter vprl hipoma oči v La-

nijaka, pa jih zopet sklopil, ko je obšel ž njimi vse predmete, kar jih je bilo v sobi.

„Ne delajte si iz mene budalasto šalo. Nemara me postavljate na poskus?“

„Ne, zaklical sem vas vsled važnih reči. Hočem se vam izpovedati. Vi ste vzoren človek, vi mi poveste, kaj so moji grehi zaslužili, kaj imam pričakovati. Oj, jaz sem veliki grešnik — verjemite . . .“

Emil se je zgrozil.

„Že od rojstva sem grešil. V mladosti sem si očeta vsmrtil: drugi dan po mojem rojstvu se je vstrelil. Mati me je odgojila; hotela me je dati izučiti za duhovna, pa je trpela, trapila in napenjala se, takó tudi moje sestre in bratje — jaz nisem hotel biti duhovnik, bil sem nehvaležen. Vsaj to je vsakdanje povračilo otrok — torej nič posebnega. Sprevajal sem bedno življenje. Bil sem krivoprisežnik — niso me vjeli; kradel sem srcá in blagre — dokazov niso imeli; umoril sem marsikatero cvetoče življenje — in mrtvi molčé. In potem sem se nasmihoval svojim žrtvom . . . Bil sem, — kakor so rekli — v svojem času zal — a temu je že davno, davno! Bilo je to daleč od tukaj — davno, davno —“

In obraz, mučen po bolestih je bil priča njegovim besedam.

„Mati je hotela priti sem — in prišli smo. Tú me je čakala pokora. Videl sem devo — čarovno, jasno in temno, videl oči nedolžne in vendar takó povznašajoče! Jaz té oči moram, moram imeti, mislil sem. Deva je molčala, ko sem povprašal za njo, mati privolila. Jaz sem mislil, da bom še blažen, srečen. — Srečen, blažen jaz, stari grešnik. Smejajte se: hahaha! — Ona se je pak čez kratek čas izmuznila mojim očém, — kot sirota je odšla k bratu. Imela je brata dobrega, plemenitega. Baš sem menil tudi oditi tjekaj po njo. Pozabljal sem vse svoje grehe — vsaj jih človek, ako ima biti srečen, tak lahko pozabi. — Mislil sem se poštenega. Kar gorel sem od težnje njo ugledati. A tu me je Bog prvokrat opomenil. Čul sem vaš razgovor s prijateljem v kavarni. Vstrašil sem se, videti vas zalega, umnega človeka — pa je vzplanila v meni strast. Mislil sem, da vi radostno sprejmete dvoboj z menoj, ali boste vsaj radostno odobrovali dvoboj prijatelja z menoj. Vsaj moje življenje je bilo na kocki in ono je stalo na poti vaše blaženosti. Vi ste mene, svojega neprija-

telja, odorožili, vi ste še podavali mi ceno življenja. To je nemogoče, sem mislil, ki se ne dá spraviti v javnost. Znabiti je to zaobaljena bojazen. Pa sem vas šel iskati na postajo in vaše edino „ne“ me je prepričalo, da je to le največje junaštvo. — — Vi ste mislili, da se potegujete za moje življenje, a bojevali ste se proti njemu. Vi niste znali za to. To sem hitro doznal, ko sem domú prišel. Nisem zamogel več misliti na Helenico, ne da bi bil videval vas v duhu pred sabo. In ko sem pomišljal na vas, so stale pred mano žalostno turobne postave — žrtve mojih grehov. Zakaj? Jaz jih nisem klical! Takó rad bi jih bil odgnal! Vsaj je prežalosten ta šepet: namesto angelja — zlodjev! — in to do brezskončnosti, kamorkoli obrnem svoj pogled — povsod le to in v vsakem trenutku! — — Tú me je v sanjah oče opominjal. „Ne greši več, pojdi k meni. Jaz sem tvoj oče. Vzemi sè seboj tudi mater.“ Bilo je to poslednje opominjanje. Na smrt sem se prestrašil strašnega očetovskega obraza in čutil, da ne morem dosti dalje živeti. Hotel sem se podati iz svetá. Pisal sem vam — vi ste prišli, povedal sem vam — vi ste zaslišali. Izrecite

sodbo nad mano! Toda brzo, brzo, sicer jo ne bom več slišal.“

„Sodil nas bo Bog“, reče Emil temno.

Lanijak se je premagal in čez nekaj časa nadaljeval:

„In jaz sem vbogal očeta — vzamem tudi mater sè seboj. Jutri mi bo sledila. To je moj poslednji greh — poslednji — gotovo poslednji —“

Emil je hotel ven.

„Potolažite me, ako zamorete —“

„Ni ga greha, ki bi ga ne previševala milost Božja.“

„Dosti, dosti. Vidite iz vaših oči se to glasi tako milo . . . O, vam bom vedno mnogo dolžen. Dati vam kaj — za spomin?“ Pa se je ogledal in premišljeval „Tú imate — to je Helenin prstan. Ga nočete? Vzemite ga. Obljubite mi, da boste skrbeli za njo, obljubite, da jo boste storili srečno. Jaz sem to vašem imenu obljubil. Túkaj je list.“ Pa je pozvonil in podal slugi list.

Emil je hotel zabraniti.

„Vi hočete tedaj morda mojo poslednjo voljo opovirati? znabiti je to vaš prvi greh.“

V Lanijakovi glas so se združile tudi smrtne bolesi. Obljubite, obljubite. Ona dobi pismo.

Naj me ne smatra za lažnjivca, naj me blagoslovlja vsa za moj poslednji list. Naj je vsaj to moje poslednje delo — dobro.“

Emil, kakor da bi tega ne slišal. Grobna tišina. V tem so zaloputnile vrata lekarne, nahačajoče se v sosestvu, slišalo se je nekaj besed in potem zopet vse vtihnilo. O čem je mislil Emil?

Vnišla je Lanijakova mati. Brzo je spoznala stanje stvari. Bilo je ob osmih. „Še eno uro imam, mati.“ In mati je padla sinu v naročje.

Emil je zapustil sobo; vsaj tudi on ni prenašal manjše muke.

Ostal je še pri pokopu. Žalosten se je vrnil domú. „Zopet si eno srečo vničil. Že drugo. Znabiti tudi tretjo. Gotovo.“

IV.

Té očí . . .

Emil iz početka ni vedel, kaj bode ž njim. Ni zamogel niti misliti. Oditi k Heleni? Bog obvarji! Ne iti? — Bog obvarji! Pisati, da

pridem, da ne pridem? — Težak položaj. V
jednej minuti je proklinjal svoje znanje z Karo-
lom, v drugej tajno mislil: „Helenica je sedaj
že njegova, vsaj mu jo je Lanijak na smrtni
postelji oddal . . . Ta zakliče glasno veto, nje-
gova častna beseda. Zakaj? Zakaj je on dal
svojo môž-besedo? Poskûsi, okoristiti se v se-
danjem položaji, popustivši dilemno, ki se po-
jasniti ne dá, kakor tudi ne toto, zakaj?“ Je
li zamogel to? Bo prenesel to? Volja in um sta
se odrekla, — premagali so občutki! Pred njim
je stala po trpkem boji leskeča posledica: ideja,
národ. Tú je polje, na katerem je v nastalem
veku želel delovati. Z radostjo je sprevidel, da
je to grozno naključje preskočil; tam je, kot
je bil pred listom Lanijakovim. Pa je predsto-
pilo pred njega spet prvo vprašanje: kje živeti?
Zgoraj — doli? O tem je premišljeval že pred
listom Lanijakovem; treba je prebivati spodaj.
To je bil njegov prvi korak. Tú je se on rodil,
tú tudi živí mala vejica njegovega národa —
naj ta ne bo povsem zapuščena! Vsaj ji pojde
drugače takó dobro. Dobro? In drugim?! Tú
se je vzbudila v njem druga misel: kolonizirati
Slovake na Posavski breg.

Emil je odložil odprtje odvetniške pisarne na jesen in zaglobel se v študije topo-ethnografske (narodopisne). Prehodil je pokrajino od Zemuna do Siska, na vsakej parobrodnej postaji izstopil, povsod se učil, meril, števčil, — veselila ga je lepota prirode, žalostila zapuščenost ljudstva na levem obrežju. In na desnem? Tam je nova domovina raznih podjetnikov, tam izvirnost mislij in nakán, tam velelepa delavnost tega, kaj so stoletja pokazile. Zlezel je na marsikateri breg, prebrodil večkateri potok, dal se prepeljevati čez reko in redno si dopisoval z zastopniki različnih družeb, tam se nahajajočih, zbiral date, vstopil v stik s človekoljubi bednih pokrajin, iz katerih se je ljudstvo izseljevalo.

Táko delovanje je lečilo njegovega duhá. Ni sicer presojeval svoje moči, kakor poprej, a vendar se je čutil biti blažen. Um in volja sta pridobivala svežosti in moči: mnogi je občudoval potrebo in temeljitost njegovih misli, njegovo pravo navdušje. In on? On je smatral to za prirojeno.

Čez četrť leta se je vrnil. Bila je že pozna jesen, kaj bi naj sedaj iskal v teh čudnih pokrajinah? Bil je nov človek.

Janko ga je nestrpljivo čakal.

„Dobrodošel mi moj brat, dobrodošel! Mučno težko sem te že čakal. Že céli kup pisem je, in tebe kakor bi več ne bilo!“

„Vidiš vendar, da še živim, vsaj sedaj.“

„Tudi tvoji rojaki so te iskali. Sloviš namreč povsod navkolj kot dober odvétnik, brez tega, da bi imel že pisarno. Smešno!“

„To je dobro znamenje.“

„Bili so tudi tukaj nekateri od naših „veselih.“ Nepotrebno je omenjati, kakó so povpraševali po tebi. Pojdi, vzemi si sam liste.“

Emil je začel biti radoveden. S polnim periščem listov se je vrnil domú. Najpoprej so bili vsakovrstni akti in poklici — odložil jih je. Potem list od Karola. Tožuje mu, da mu (Emil) nič ne piše. List je bil poslan še pred svatbo, Karol je neovrgljivo verjel, da na svatbo pride. Potem nekoliko uradnih listin. Emil je vse porazrezal. Nasledoval je list od starega gospoda Bistrega. Ta izreka obžalovanje, da Emil ni prišel na ženitev njegove hčere, očitaje mu, da ne mára za svoje prijatelje, da živi le sam za sebe. „Ta človek nima prav“, mislil je Emil. Potem je odprl drugi list od Karola. Tú je bila

umeščena že novica o Lanijakovi smrti in njegov poslednji list. Pošilja ga Emilu z prido-
datkem nekolikih vrstic, v katerih ga prosi za
pojasnenje. Emil se niti trohico ni začudil. Po-
zorno je prečital list Lanijakov in odložil ga z
opazko: „Škoda je tega človeka,“ potem zopet
list od prijatelja, bivšega člana „družbe veselih.“
Ta ga vabi na ženitnino, da bi se prepričal,
da jemlje Slovakinja. — List od bivšega prin-
cipala, ki mu svetuje, naj bi vkupno delovala.
— „Škoda“, reče Emil, „naša pota morajo biti
različna.“ Zopet list od Karola. Prav nujno ga
prosi za pojasnenje stvari. „Vsekako, ko bi to
bilo takó lahko in bi ne imel družih opravkov.“
Konečno je vzel v rokó poslednje pismo. Ta list
je bil — po ženskej roci pisan — edini, ki je
bil mu takorekoč nov, a dan prihoda tudi da-
našnji. Emil se je bal ga odpreti. Doslej jih je
prečital že več, nobeden ga ni ganil. A tega
se je bal. Odložil ga je, kakor „corpus delicti.“
Pogledal je znak pošte. „Od njé, od njé“ je
govoril, „niti njé se ne bojím.“ Pa je odprl
list in snel iz njega nekako sliko. To je ona,
to je ona!“ Nemo je gledal na njo. Koj, začutil
je urno, da je to nekaj novega! Njega slika,

od nje poslana! — Čutil je, da se ta veliki zaklad, ki si ga je iz lista snel, stresa. „Té oči, té oči! Palijo in gasé. Ne, ne smem gledati na nje! A lice pa, kakor bi odrevenelo, ni se hotelo odvrniti v stran; njegove roke so obrnile sliko in on je zrl le neprestano na njo, ter nehoté prečitaval: „Čaka vas zapuščena Helenica.“ Pa je vstal, začel hoditi; odprl okno, da bi dihal sveži zrak; a kmalo na to se zopet vsedel. Pa ji gleda v oči. „Ni jej bilo treba pisati. Njene oči to takó izrečno govoré! Té oči, té oči! Vendar ne vbogati jih, bil bi greh.“

Pogledal je na uro. „Čez uro“, reče. Napravljaj se je na pot. Kam? Zakaj? Vsaj je baš še le prišel! In tako vtrujen je! Že celi dvé noči ni spal! Kaj ga vznemirja zopet, kaj ga kliče? — Té oči, té oči! . . .

Moram še enkrat pogledati vanje. Vsaj iz njih sveti božji plamen. Naj sveti naj ogreje mojo dušo. In potem? Potem — znabiti nazaj.“

V.

Nazaj . . .

V Karolovem vrtu pada listje raz drevesa. Rudeče-beli in rožnati muškat še dosti lepo cvete. „Kaj li neki meče to rumenkasto listje na to-le zalo cvetje?“ misli si Helenika. „Vsaj je še dosti prostora kam padati. Na vrt drugi že ne hodevajo. Karol jo prosi, naj bi ostala v hiši, da se ne prehladi. „Jaz moram iti na svežo ozračje, Karol, a oblačim se vedno toplo.“ Karol zavrti z glavo, Olga se nasmeje in Helenica odide. Šla je v hladnik. Pa se vsede in si podpre glavo.

„Padaš, listje, padaš? Ti to zaslužiš. Ti si mi povedalo, da me ljubi. Mar žalujete veje za njim? O ne žalujte, ti listiki varajo. Prevarali so mene in vas.“ Pa se zagleda zamišljeno vá-nje. „Takšni so, kakor ljudjé, v nesreči te popusté, ne poznajo.“

Neopozorjeno je vnišla notri Olga. „Kaj delaš Helenica? Vsaj je tukaj pusta smrt, poguba. To ni za mlade.“

„In jaz sem mlada?“

„Mlada, mlada, zala, čvrsta. Le ne muči se, ne delaj si jeseni v času pomladi. Pa te radostno sprejme, vzame v svoje naročje za zmiraj, zmiraj. Lepa mu je duša. Besede, ki si se težko odločila jih napisati, té ga prinesó sem.“

„Ne govori, Olga, kar sama ne verjameš“, jej trpko odgovori Helena.

„Jaz, verjamem, verjamem. In ko pride, pregovori ga oče, da bi ostal kot odvétnik tukaj in on bo vbogal in obá ostaneta tukaj. In potem se ne ločimo več, Helenica! A on že gre — je že na potovanji.“

Helenica zré nemo na zalo lice Olgino.

„Emil bo prvi človek v mestu, vsi ga bodo zavidali. In on te ljubi. Jaz to vém. Bodemo vsaki dan skupaj. V pondeljek pridem jaz k tebi, v torek ti k meni in takó čez ves teden. A večkrat pride tudi moj oče k nam. Bog, komaj da mi srcé ne izskoči veselja.“

Helenica je nezaupljivo zmajala z glavo:

„Ne blodi, Olga, ne blodi.“

„In potem, Emil ti bo povedal, kje te je prvokrat videl, kakó se v te zaljubil, kakó nate vedno mislil, koliko zá-te pretrpel. Ti še ne

věš, kaj je to! To je novo življenje, novi svet. Ha! Vže gre — čuješ korake?“

Vrata se odpró. V resnici Emil.

„Dobro nam došli, gospod Potiski!“ kliče Olga iz hladnika, ter mu gre nasproti.

Helenica ne verjoč svojim očém, se niti ne gane, — molči.

„Pojdite le-sem, Helenica je tukaj. Čaka vas, toži se ji za vami! Ona vam ni verjela. Ona je mislila, da ne boste prišli. Pojdite! pojdite! kliče poprijemši ga za rokó.

Vsaka beseda nova obtožba, vsako odpretje lepih Olginih ust je strup za njegovo srcé. On se bliža — hej, ne takó kot poprej — on pride k njej, pogleda ji v oči, pozabi besedo „nazaj in reče: „Helenica!“ — „To si ti, Emil?“ — In dvě duši se združite. Koliko žálu, koliko radosti v tem-le objetji!

Helenica začne: „Ne verjemi, Emil, Olgi! Ona je dobra, toda ne verjemi ji. Jaz sem te čakala. Jaz nisem mislila, da me zapustiš, jaz sem ti verjela. Verjela več kakor komur si bodi. Vsaj, ko je Lanijak prvokrat pisal, da je imel imeti skoraj dvoboj, sem jaz razvidela, da bi ga zamogel imeti le s tabo, in ko mi je dru-

gokrat povedal, da me ljubiš, sem mu jaz to verjela. Vsaj mi nič novega ni pisal. Sanjalo se mi je to v vsakih sanjah. Ne verjemi, ne verjemi ji; jaz sem ti verjela, jaz le tebi verjela!“

Emil je v objetju Helene molčal. To je gotovo le sén. To ne zamore biti resnica. On v objetju Helenice! Nikdar, nikdar!

Helenika je le pripovedovala. Kakor ko bi ji srcé polno, katero doslej še take bogate ganutja ni razkrivalo, bile prebodle te Emilove oči, takó da se je hipoma vseh svojih čutil iznebivalo.

„O, Emil, ti si ponosen, ošaben. Mi že dva meseca vsaki dan čakamo tvoj prihod. Pisali so liste vsi: Karol, Olga, gospod Bistri. Zastonj. Pogledovali smo za vsakimi koraki, ki smo jih začuli, — no zastonj, zastonj; povpraševali smo tvoje domače, si li domá, kje se vzdržuješ — toda zastonj, zastonj! nobenega odgovora. Oni so mislili, da obupujem; tolažili me, tí, kateri ti niso verjeli, so me pripravili k pismu, ki si je sprejel. Ne srdi se, Emil, vsled tega ná-me . . . Težki so bili moji dnevi, turobne noči . . . Že so minule . . .“

In solzé radosti, katere olajšavajo Heleni-
kino sreé, palijo dušo Emilovo.

Emil molči, — némo se dá pospremiti k
Karlu. Tudi stari gospod Bistri je tam. Takó
se jim je zdelo, kakor da bi nekaj mrtvega a
sprebrnjenega znovič privedli pred nju. In v
resnici, Emilovi koraki so bili nekoliko negotovi.
Njegove oči niso opazile nič, niso videle, kar
je pred njimi. Karol to ni opazil. Njemu je
bilo zadosfi, Milka videti. Padel mu je okolo
grla in pritisnil k srcu borega prijatelja. Stari
gospod mu je to prvi očital. A ne da bi bilo
to resnobno. Toda takó se je za vsako njega
karajočo besedo videval prisrčen nasmeh! Za
vsakim zlogom je dodal: „Nú, da ste vendar
že enkrat tukaj!“ Zakaj, zakaj? —

Navstal je večer, rodbinski udje so se zbrali:
stari gospod Bistri, Karol, Olga, Helena. Ve-
selje je bilo pogledati na ta sreče čveterolistek.
In té prijatljice! Emil ni bil v stanu odgovar-
jati na Olgina vprašanja, kajti ona povprašuje
tudi na mesto Helenice; ker Helenica je nekoliko
sramožljiva, ter nekako bojazljivo pogleduje na
brata, na gospoda Bistrega, na Olgo; zarudí,
ko se srečajo njene oči z Emilovimi in le tu

a tam izreče kakšno skromno vprašanje; ko ji Milko odgovori, pa sklopi oči. Vsaj jo v tem nadomestuje Olga, ter Emil odgovarja in ona le posluša. Karol in stari gospod gledata v drug drugega z nemo radostjo, tú in tam prikimata z glavo, delata opazke ali vprašanja. Zlasti stari gospod ima pikrost svoje dobre volje proti Heleniki namerjeno. Ubožica!

Karol pretrga govor: „Gotovo Emil že dve noči nisi spal?“

„Že tri ne.“

„Dajmo mu tedaj mir. Naj se naspí.“

„Niso se radi ločili. Helenica se je srdila na dolgo noč in se tudi zamogla hudovati na njo.

In Emil? Njemu so bile besede Karolove: „naj se naspí“ gorka ironija. On in spati. Spati tukaj — sedaj? Vest mu glasno kliče: „nazaj — nazaj — kaj ti tukaj iščeš?“ In v ta jaki glas se mu vrivajo besede úma. Hej, težko mu je bilo premišljevati! Še se po Lanijkovi smrti ni iznebil groze, a sedaj? „Zakaj nazaj? Za národ? . . . Vsaj brez njega bo vsak moj korak napačen; cvetle mislij odbegajo po žaru njenih očí . . . In ta žar! Ni ga mogoče pogasiti v srcu . . . Za národ se odreči nje? Vsaj niti mi-

sliti, ničesar delati brez nje ne zmorem. Se-li odrečem nje, odrečem se duše, imam biti boj kruti, večni . . . Ne odreči se? Ostati? Lastno-ročno usmrtiti in pokopati svojo čast? . . . In ta objem! Kakó so se ji dvigale prsi, kakó se tresli ti nežni udje! Nisem imel povoda se jih dotakniti, ne imel práva pogledati v njene oči. Ni mi trebalo priti sem. Hahaha! moral sem priti!“ Vnovič pa doní močni glas: „nazaj — nazaj! Molči, vest, molči, vsaj grem! — Greh je oditi, raztrgati objetje nesrečne, ljubljene deve, toda večji je še, odreči se moške časti, z nogami pogaziti sveti dogovor dnevov oduševljenja! Jaz grem, grešni, vničen za zmiraj! . . .“

In solnce je že davno pohajalo čez jesensko mladojutro. Emil, kakor bi se ga bal. Postelj ga ni hotela popustiti. Takó bati se skoro nje sedaj . . .

„Jaz moram oditi.“

Karol ni verjel ušesom, zaslišavši to. Sè žalostnim glasom mu je rekel: „Z Bogom! . . . Ti vzêmaš mojo srečo sè seboj.“

Stari gospod Bistri je vrtil glavo. „Takó modri človek, pa takó nespametno ravnanje! V resnici vi takrat niste zamogli biti trezni. Mladost — norost. Z Bogom!“

Toda Helenica. Posloviti se tudi od nje.

Ni se zastonj hudovala Helenica na to noč. Razbrala je v snu, da jo bo Emil popustil in videla, kakó je vstopila pred njo njena mati iz groba. „Zaslužila si si to“, je dejala, „ker nisi ljubila tega, kogar ljubiti si mi obljubila in za to te zapušča on, katerega ti ljubiš.“ In vendar sem imela le tega ljubiti. Zakaj si mati ugovarjala tega ljubiti? — a strogi materin pogled ji je bil v to odgovor — in ona je zginila. In Heleniki so zopet tekle solze. Nú, pa vsaj je bila za nje vstvarjena . . .

„Ti tedaj odideš proč?“ zakliče Emilu.

„Le za nekaj časa“, tolaži jo brat s tožnim glasom.

„O, ne varaj me — vém vse — mati mi je to vse v noči povedala. — Ne hodi, ne hodi, Emil moj. Poglej me — sem sama, zapuščena. Oče, mati pod črno zemljo — brat imá srcé pri Olgi — sama — sama na tem božjem svetu! Ti si mi vse! . . . Ne zapuščaj me. Jaz sem te takó težko čakala, jaz ti verjela, jaz te objela, pritisnila k svojemu srcu . . . Ne smeji se mi . . . Ostani, ostani . . . Poglej te-le oči . . .

In Emil je pogledal, glava se mu zavrtela. Oprl se je ob steno in z glasom umirajočega izpregovoril:

„Jaz sem te ljubil, ljubim več kakor sam sebe. Toda tukaj ostati mi je nemogoče. Brat ti pojasne to. Mi smo živeli idealom . . . pozabljali na svet . . . mi smo si obljubili odreči se svetih vezí ter napovedali boj prirodi. Jaz sem imel ž njo strog, težak boj . . . jaz sem bil premagan v tvojem objetju, ter se pregrešil proti tebi, proti sebi! . . . A nočem več! Hočem si ohraniti čast, ohraniti svojo in tvojo . . . Moram, moram se vrniti . . . Moram nazaj grešni premagan v boju.“

In Emil je odpotoval. Zopet se je vglobil v študije. Toda nihče ne opaža njegove svežosti, bistrosti . . . Mehanično mu ide delo izpod rok; — on ne živi — on ne čuti . . . Odrekel se je Helene — odrekel se duše.

Treskova Uršika.

Spisal

Fridolin Kaučič.

Prečitavši v XXVI. zvezku „Mittheilungen der k. k. geografischen Gesellschaft“ članek: „Die Religionsbegriffe der Alfuren“ spomnil sem se dogodnice davno prešlih srečnih dni. Po dolgem počitku sem prijel zopet pero, da jo podam milim svojim rojakom. —

Najpreje naj navedem tú skrčeni prevod omenjene črtice o Alfurih. Njih bogočastje je jako raznovrstno. Alfuri verujejo v višje bitje, dobrega boga (Djo-u-ma-di-hu-tu), za kojega se pa zavoljo njegove poznate dobrote le malo brigajo.

Tudi časté hudobne duhove Tjaka in Švangje. Iz strahu jima skazujejo vže večo čast. Švangji so zlobni duhovi, ki občujejo v človeškeji podobi z zemljani. Le redkokrat ti je moči, da Švangija prav spoznaš. Tú hočem omeniti le o Švangijih.

Švangiji so Alfurjem zlodeji, katere Slovenci zovemo volkodlake (vampirje). Kakor se živé vampirji ob krvi živali, jednako v pravljicah ti zlodeji — volkodlaki — ob človeškeji krvi.

Alfursko basnoslovje pripoveduje, da Švangije (volkodlaki) zapusté trupla, v katerih so bivali

po dnevi in plavajo nevidni kakor glava s peroti ali pa kot ptiči po zraku.

Po noči se razkropé po bivališčih. — Nevidezno se ti približa ta zlodej spečemu človeku. Zagrizne se mu v trebuh in sesá krv. Na telesu ni znati ni najmanjše rane.

Ob sebi se umé, da takov človek prične hirati, — in kmalu umrje. Poznaš ga po rudečih očeh in nemirnem, strahopetnem pogledu.

Mogoče je tudi, da se s Švangijem sprijazniš. Treba ti je sesti ob polnej luni na obali morja k palmi (Pohon-bare). Kedar priplava luna izza morja, vidijo se — a le trenotek — Švangiji kakor netopirji, viseči na drevju. Treba ti je brzo enega zgrabiti ali pa mu vreči novo vrv okoli vratu.

Švangiji, zapazivši, da si ga vjel, prigovarja ti, da idi ž njim. Če ga slušaš, reče ti, da zažmí. O tem trenotku sfrčí s teboj na bližnje drevo. Sedaj ti veli, da ga počakaš.

Kmalu se vrne in ti prinese človeško srce ali pa nekoliko človeških črev. Sedaj ti reče, da sedeta pod drevo. Švangiji ti ponuja donešeno srce. Če imaš pri sebi le nekoliko kokosovega oreha, dobro je za-te. Tudi moraš vzeti

košček mesa in se vesti, kakor bi jedel meso, če tudi le ješ oreh. Gorje ti pa, ko bi Švangiji zapazil, da se ti gabi meso. Ko bi pa vžival srce, postal bi tudi ti Švangiji. — Tako slovó pravljica Alfurov o Švangijih.

* * *

Ne poznam lepšega kraja, nego je ono dve uri hoda od Sevnice oddaljeno vinsko gorovje, ki se nazivlje „Veliki vrh“, in „Pod vrhom“. — Pred leti je kupil tam moj ded vinsko gorico. Lepših časov se ne spominjam od onih, katere sem tam v svetišču krasne vinorodne narave prezskrbno in veselo preživel v krogu milih mi roditeljev, prijateljev ter nepopačenega korenjaškega naroda. Neki dan sem se sprehajal po hladnem, tihem bukovem lesu; truden sem sedel k studencu na zeleno mahovje. Zrl sem zamišljeno v dolino. Po stezi ki je vodila k studencu, bližala se mi je stara sklonjena ženica z razoranim koščenim licem. Nesla je na glavi butaro suhega dračja.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ me pozdravi.

Kakor navadno stare ljudi, vprašal sem tudi to ženico: „No, mati, — ali mi znate zapeti kako pesem, ali povedati kako povest?“

Moje besede so malo osupnile staro ženico. Z desnico potegne po nagubančenem čelu ter mi prijazno odgovori: „O, vem povest, gospod, vem! Prav tu-le doli tik vašega vinograda se je pripetila.“

Odložila je butaro, vsedla se je poleg mene ter mi jela pripovedovati tako-le: „Tu doli v dolini tik vašega vinograda stoji mala koč. V tej se je porodila Treskova Uršika. Povem vam, gospod, in res je, bilo je to najlepše dekle pod našim zvonom. Njen oče, ranjci Luka, je bil grajski viničar. To so bili časi, pa vsaj pravim, stari časi, stara vera, stari denar in stare šege, to je bilo še vedno najbolje. Vsako jesen došla je k nam grajska obitelj. Gospod, gospa, dve hčeri in mladi gospodič. To je bilo življenje. Možnarji so pokali ves dan. Pred hramom je vihrala velika zasztava. In prijazni so bili z nami; gospod, gospa in hčeri hodevali so k nam v vas. Vse, so hoteli vedeti, kako se tare lan? kako se suši ovočje? Našim umazanim kuštravim otrokom so delili desetice. Mladi gospodič hodil je s puško na rami po vinogradih in gozdih. —

Povem vam, to je bilo življenje za nas. Nosili smo jajca, golobe in piščance gospôdi. Prav dobro so nam plačali vse. Pijače sem dobila

vsakikrat. Sama gospica so mi prinesli majolko in kos belega, oj tako belega kruhka, kot sneg. Le mladi gospodič ni se brigal za nas. Ko so vsi drupi ob nedeljah hodili gori k svetemu Lenartu k maši, njega ni bilo nikdar. Že takrat sem dejala: „Ta je ves drugačen, nič prida ni“.

Res je bilo.

Nekega dopoludne sem nesla vrečo pšenice v mlin k Jožetu. To vam je bil pošten mlinar! Ni ga bilo in ga ne bode več tacega! Vroče je bilo, vroče, in težko sem nesla vrečo. Da bi se malo odpočila, postavila sem jo na tla na robu grajskega gozda, ter se vsedla na trato. Uršika, Treskova Uršika je pasla takrat kravo onokraj potoka na tratini. Mladi gospod je hodil pa s puško na rami in velikim psom po stezi, ki vodi v dolino. — Šel je kar naravnost k dekletu, prijel jo, objel in poljubil. Povem vam, da se ni branila nič, prav nič. Videla sem, da jo je poljubil tu-le prav tule na usta, — sivka pa se je pasla mej tem po sosedovem zelniku. . . . Sram me je bilo, sram! „Oj, ti pregrešni svet ti!“ sem zavpila. „Pa to je gospodov sin?! Pa takile so gosposki ljudje! A nikar ne zamerite gospod! — Ko so trte obrali in zvozili mošt doli

v Sevnico, odšli so grajski. Žal nam je bilo za njimi, žal, saj smo si prislužili marsikateri novčič.

V nedeljo je bilo. Šle sve z Tonetovo ženo k svetej maši. Tudi grajski viničar Luka je bil prišel gori; — Uršike pa ni bilo. — Po sveti maši sem šla nalašč prav tako, da sem hodila poleg Luke. Pa ne zameri Luka, sem vprašala: „Zakaj pa Uršike ni danes gori?“ „Gospod so jo vzeli v službo. Dobro se jej bode godilo in nemški se bo naučila.“ Tako se je odrezal in stopal ponosno dalje.

Kar kri mi je šinila v obraz, ko mi je to stari povedal. Znala sem zadosti. Žal mi je bilo za lepim dekletom.

Nikoli več nisem vprašala Luke o Uršiki, tudi je ni bilo nazaj. Stari se je pa doma trudil in delal, kakor črna živina.

Od te dôbe je bilo preteklo šest let. Kar se po vasi raztroši vest, da se je povrnila Uršika in da je gospodski opravljena. Pintarčev Martinče mi je pa pravil, da jo je stari Luka pretepaval in klel, da se je kar kresalo. Bog si ga vedi, kje je bila mej tem? Ko je došel sosedov France od kanonirjev, pravil nam je, da se je prav ta Treskova Uršika vozarila v lepej kočiji

po nemškem Gradcu. — Smijali so se mu in niso mu verjeli. On se je pa jezil in trdil, da je res.

Odkar je bila Uršika zopet na domu, ni hodila nikamur; niti pri sveti maši je ni bilo videti. Ogibala se je ljudi. Le jedenkrat sem jo srečala na Konjiki. Rečem vam, postarala se je bila; grda je bila in kozasta, ko Petrčeva Reza. Radovedna sem bila in vprašala: „No, Uršika! ali me ne poznaš več?“ „Poznam, poznam te, Zefka.“ — „Kje za božjo voljo si pa vendar bila?“ „Pusti me“, odvrne in zavila jo je po drugi poti. Taka je bila. —

Isto noč, ko je prišla Uršika domu, umrl je Porekarjev Tonče, da si mu je bilo prejšni dan že odleglo. Sova, prav tista mrtvaška sova, je skovikala vsak večer blizu Luketove koče. —

Zima je bila, huda zima; medlo je in burja je tulila. Spravljala sem se ravno v posteljo, ko prihiti moj rajni mož. Bog mu daj večni mir in pokoj. Bil je dober mož. Šel je bil v Sevnico, ves spehan je bil in moker.

„Zefka boga zahvali, da sem še živ!“ —

„Za božjo voljo! kaj pa se je pripetilo?“

Jel mi je pripovedovati tako-le:

Tema je zunaj, taka tema po gozdu, da

bi bil kmalu zgrešil pot. Ko pridem do Konjik, zaslišim žvižganje in frfotanje nad glavo; ozrem se v nebo, a ne vidim nič. Strah se me poloti; trikrat se prikrižam, pa žvižganje ne odjenja. Kar najedenkrat zagledam na razpotji, kjer je drevje bolj redko, strašanskega netopirja. Velik je bil kakor pes, in vedno mi je frfral nad glavo. Spodletelo mi je na korenini. Padel sem v sneg in netopir mi je sedel na hrbet. Tiščal me je kakor s kleščami na zemljo. Peklo me je, kjer se me je dotaknil, kot žrjavica. — Napenjal sem vse moči, da bi se ga otresel, a zaman. Najedenkrat zapoje mrtvaški zvon. Ko je udaril zvon prvič, izpustil me je. Ves spehan se obrnem in vidim!! —

„Veste, kaj je videl??“

Skrivnostno mi zašepeče na uho: „Obraz Luketove Uršike. Nosila je srce, prav človeško srce, v ustih,“ trdil je moj ranjci. — Strah me je bilo, ko je končal. Molila sem pozno v noč in večno luč sem prižgala pred sliko Matere božje.

Tisto noč so šli gospod na obhajilo k županovemu sinu; umrl je, umrl še predno so prišli, gospod.

Vedeli smo sedaj vsi, da je Uršika čarovnica, ki se po noči spremeni v netopirja; sede na spečega in pije kri. —

Le kedar zapoje mrtvaški zvon mogoče je, da spoznaš tako čarovnico.

Že drugi dan sem šla k gospodu gori k svetemu Lenartu in povedala sem jim vse, prav tako-le kakor zdaj vam. Gospod pa, — Bog jim daj večni mir in pokoj, — bili so dober gospod, — mi niso verjeli. Smejali so se in celo trdili, da čarovnic niti ni, razun onih starih vaških klepetulj, ki obirajo vsacega z grdimi jeziki. Trdili so gospod, da je bil moj rajni vinjen in si le domišljeval. Učeni so bili gospod, učeni, to je res. Pa vsega le niso vedeli. Oj, mi vemo včasih več, ko gospôda, — Bog mi grehe odpusti; pa nikar ne zamerite gospod!

Strašno me je jezilo, da mi niso verjeli. Jokala sem se in res je bilo vse, kar sem jim pravila — res. Od te dôbe pa Uršika ni imela miru. Klicali smo jo čarovnico, suvali so jo naši ljudje, če so jo srečali. Še bolj se je skrivala in izogibala ljudi. Umrla je kmalu, umrla ne-spovedana in ne v sveto olje djana. Gospod so pa bili jeden dan pred njeno smrtjo pri njej, pa brez štole. Jezili smo se vsi, ko smo to zvedeli. Pokopali so jo gospod, da si smo se protivili, da bode ležala čarobnica v blagoslovljenej

zemlji na svetem Lenartskem pokopališču. Razven Luke nikogar ni bilo videti za pogrebom; še nesti jo niso hoteli možje. Drugi dan so našli Šentlenartčanje v sredi groba globoko luknjo. Vidite iz te je letela iz blagoslovljene zemlje, ker čarobnica ne najde miru v blagoslovljenej zemlji. — Stari Luka postal je pa čmeren in osoren. Kmalu potem mu je zvonilo, in nesli so ga gori k svetemu Lenartu. Jezilo ga je reveža, da smo se ga ogibali. Bali smo se ga, takov je bil. — Po njegovej smrti kupili so gospod vso ono gospodsko in čarobniško ropotijo, katero je bila Uršika prinesla domu. —

Gospodova kuharica, Lenka, s katero sve si bili dobri, mi je pravila, da so gospod tisti večer zažigali liste. Tudi robec mi je pokazala iz svile, in krona mu je bila vtkana, prav taka, kakoršne so na ogrskem krajcarji. Tudi isti robec so prinesli gospod iz Luketove koč. —

To je kratka povest, katero mi je pravila stara ženica. Pozabil sem jo bil, da me je ni zopet spomnila črtica o basnoslovji Alfurov. Zabiležil sem jo, da jo otmem pozabljivosti.

Snopič:

- 1, 2, 3. Čbelica: I., II. in III. bukvice. *Kastelic.*
4. V gorskem zakotji. Povest, *A. Koder.*
5. Čbelica. IV. bukvice. *Kastelic.*
6. " V. " " "
7. Krvna osveta. Povest, poslov. *F. Mirovčkov.*
- 8, 9. Nesrečnica. Povest, poslovenil *I. P.*
10. Koliščina in stepe. Poslovenil *Fr. Cegnar.*
11. Za kruhom. Povest, poslovenil *P. Miklavac.*
12. Spisi Andrejčkovega Jožeta I.
- 13, 14, 15, 16. Babica. I. in II. Poslovenil *Fr. Cegnar.*
17. Senilia. Poslovenil *A. Hudovernik.*
18. Spisi Andrejčkovega Jožeta II.
19. Berač. Povest. *Elizabeta. Črtice.*
20. Spisi Andrejčkovega Jožeta III.
21. Boj s prirodo. — Treskova Uršika.
- 22, 23. General Lavdon, oče vojakov imenovan.
24. Spisje. Priredil *P. Miklavac.*
- 25, 26. Beatin dnevnik. Spisala *Lujiza Pesjakova.*
- 27, 28, 29. Grška mythologija. Poslovenil *L. Koprivšek.*
- 30, 31, 32. " " " " "
- 33, 34. Rimska " " " "
35. Spisi Andrejčkovega Jožeta IV.
- 36, 37, 38. " " " V. Žal. i veselje.
39. Solnce in senca. Povest. *J. Bedenek.*
40. Svitoslav. Povest. *Vonomir - Križan.*
- 41, 42. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
43. Sofoklejev Edip na Kolonu. *B. Perušek.*
- 44, 45. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
- 46, 47. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
- 48, 49. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
- 50, 51. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
- 52, 53. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
- 54, 55, 56. Z ognjem in mečem. Zgod. roman. *Podravski.*
57. Spisi Andrejčkovega Jožeta VI.
58. Zaroča o polnoči. Novela. *Basnigoj.*
59. Spisi Andrejčkovega Jožeta VII.
60. " " " VIII.
- 61, 62, 63. Napoleon I. Iz ruščine prevel *Ivan Steklasa.*

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000076159

